

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

ХНПУ імені Г.С. Сковороди

від 31 серпня 2026 протокол № 9

 Юрій БОЙЧУК

ПРОГРАМА

**організації та проведення підвищення кваліфікації вчителів географії
закладів загальної середньої освіти**

«Суспільна географія в школі: сучасний зміст, підходи та сталий розвиток»

Розробники: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, **Муромцева Юлія Ігорівна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії;

Лоцман Павло Ігорович кандидат географічних наук, доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії.

Напрямок підвищення кваліфікації професійний розвиток учителів географії відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024).

Розроблено на основі типової програми: Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 № 36. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 № 9011 Професійний стандарт за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.12.2020 № 2736); Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898);

Термін дії програми: з 2026 до 2031 року.

Рецензенти:

Кобилін П. О., канд. геогр. наук, доцент, завідувач навчальної лабораторії соціально-економічних і інформаційних технологій, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Касьянова О.М., доктор пед. наук, професор кафедри української мови та педагогіки Харківського національного медичного університету

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів географії розроблена на основі сучасної державної освітньої політики, стратегії реформування освіти, а також із урахуванням Концепції Нової української школи, Програми «Нова українська школа» у поступі до цінностей.

Сучасні суспільні процеси характеризуються швидкими демографічними, економічними, соціальними та просторовими трансформаціями, що зумовлює необхідність постійного оновлення змісту шкільної географічної освіти. Війна в Україні, вимушені міграції, зміни структури та розселення населення, трансформація регіональних економік, нерівномірність розвитку територій, зміни у використанні природних ресурсів та необхідність післявоєнного відновлення формують нові виклики для географічної освіти.

У цих умовах суспільна географія має забезпечувати учнів не лише системою знань про населення, господарство та території, а й уміннями аналізувати сучасні суспільно-географічні процеси, встановлювати просторові взаємозв'язки, працювати зі статистичною та картографічною інформацією, критично оцінювати дані та обґрунтовувати рішення щодо розвитку територій.

Актуальність програми зумовлена також посиленням компетентнісної, діяльнісної та дослідницької спрямованості сучасної шкільної освіти. Учитель географії потребує сучасного методичного інструментарію для організації практичної та дослідницької діяльності учнів, використання статистичних даних, цифрових карт, геоінформаційних ресурсів та інших цифрових інструментів у навчанні. Особливого значення набуває формування в учнів уміння застосовувати географічні знання для аналізу реальних проблем власної громади, регіону та України.

Важливою складовою сучасного географічного змісту є Концепція сталого розвитку, яка передбачає взаємопов'язане розглядання економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку територій. Саме суспільна географія створює можливості для просторового осмислення Цілей сталого розвитку, дослідження територіальних диспропорцій, демографічних процесів, використання ресурсів, урбанізації, продовольчої та енергетичної безпеки, а також пошуку шляхів збалансованого розвитку громад і регіонів.

Програма спрямована на поєднання сучасного суспільно-географічного змісту з ефективними підходами до його викладання. Її актуальність визначається необхідністю підготовки вчителя до роботи з динамічною інформацією, реальними статистичними та картографічними даними, сучасними цифровими ресурсами, а також до організації учнівських досліджень і проєктів, пов'язаних із проблемами розвитку територій та сталого розвитку.

Реалізація програми сприятиме оновленню професійних компетентностей учителів географії, підвищенню практичної спрямованості географічної освіти та формуванню в учнів здатності розуміти просторові закономірності сучасного суспільства, критично працювати з інформацією та застосовувати географічні знання для осмислення актуальних проблем України і світу. Переосмислення соціальної і професійної місії педагога нової української школи актуалізує необхідність підготовки фахівців, адаптованих до сучасних соціокультурних умов, здатних творчо працювати, приймаючи нестандартні рішення в ситуаціях

ринкової конкуренції, уникаючи стереотипізації і шаблонів, засвоювати нові професійні ролі і функції, забезпечувати випереджувальність розвитку країни, реалізовувати освітні проєкти національного масштабу, витримувати конкуренцію на європейському і світовому ринку освітніх послуг тощо.

Цільова група: вчителі географії закладів загальної середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 5 кредитів ЄКТС (150 годин), термін навчання 1 місяць

Особливості реалізації програми: Програма реалізується впродовж одного місяця у синхронному режимі й передбачає гнучкі форми навчання, що забезпечує безпеку, доступність та ефективність навчання для учителів у різних регіонах, включно з прифронтовими. Заняття поєднують інтерактивні лекції, практичні завдання й обговорення, що сприяє засвоєнню знань і їх практичному застосуванню. Програма відповідає чинному законодавству України й гарантує офіційне підтвердження результатів підвищення кваліфікації.

Форма (форми) навчання: дистанційна (онлайн) із використанням технологій відеоконференцій та інтерактивних платформ; за можливості й безпечних умов – очна або змішана форма.

Мета підвищення кваліфікації: оновлення та розвиток професійних компетентностей учителів географії щодо сучасного змісту суспільної географії, методів його викладання та використання концепції сталого розвитку в освітньому процесі, формування здатності організовувати практичну, дослідницьку та проєктну діяльність учнів із використанням статистичних, картографічних і цифрових географічних ресурсів.

Завдання підвищення кваліфікації:

Сформувати цілісне розуміння сучасних тенденцій розвитку освіти.

Оновлення знань учителів про сучасні напрями та тенденції розвитку суспільної географії, актуальні демографічні, соціальні, економічні й просторові процеси в Україні та світі.

Удосконалення методики викладання суспільної географії на засадах компетентнісного, діяльнісного, проблемного та дослідницького підходів.

Формування вмінь використовувати статистичні дані для аналізу суспільно-географічних процесів, порівняння територій, виявлення тенденцій та обґрунтування висновків.

Удосконалення навичок роботи з картографічними та цифровими ресурсами, зокрема цифровими картами, геоінформаційними системами та відкритими геоданими.

Формування вмінь застосовувати концепцію сталого розвитку під час вивчення демографічних, соціально-економічних та екологічних процесів і проблем територій.

Розвиток здатності організовувати учнівську дослідницьку та проєктну діяльність, спрямовану на вивчення актуальних проблем своєї громади, регіону, України та світу.

Удосконалення вмінь розробляти практикоорієнтовані навчальні завдання, що передбачають аналіз реальних даних, карт, статистичних матеріалів та географічних ситуацій.

Розвиток критичного мислення учнів засобами суспільної географії, зокрема здатності перевіряти інформацію, аналізувати різні джерела та аргументовано оцінювати суспільно-географічні процеси.

Формування готовності вчителів інтегрувати сучасний суспільно-географічний

зміст у навчання географії відповідно до потреб компетентнісної освіти та викликів сучасного суспільства.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225: А2. Предметно-методична компетентність; А3. Інформаційно-цифрова компетентність; Г1. Прогностична компетентність; Г2. Організаційна компетентність; Г3. Оцінювально-аналітична компетентність; Д1. Здатність до навчання впродовж життя; В1 — інклюзивну компетентність.

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

За результатами навчання слухачі оволодіють **знаннями**

- сучасного змісту, структури та напрямів розвитку суспільної географії, актуальних демографічних, соціальних, економічних і просторових процесів в Україні та світі;
- основних положень концепції сталого розвитку та можливостей її реалізації у змісті шкільної географії;
- сучасних компетентнісних, діяльнісних, проблемних, дослідницьких і проєктних підходів до навчання суспільної географії;
- можливостей використання статистичних, картографічних, цифрових та геоінформаційних ресурсів у навчанні географії;
- сучасних підходів до планування, організації та оцінювання навчальної і дослідницької діяльності учнів;
- сучасних наукових, методичних та цифрових ресурсів для професійного розвитку вчителя географії.

уміння, навички:

- аналізувати сучасні суспільно-географічні процеси та добирати актуальний зміст для навчання учнів;
- використовувати статистичні дані, карти, цифрові та геоінформаційні ресурси для аналізу й дослідження територій;
- застосовувати компетентнісний, діяльнісний, проблемний, дослідницький і проєктний підходи під час викладання суспільної географії;
- розробляти практичні та дослідницькі завдання, організовувати учнівські проєкти з актуальних суспільно-географічних проблем і сталого розвитку територій;
- планувати освітню діяльність, визначати очікувані результати та добирати відповідні інструменти оцінювання;
- аналізувати результати навчання, критично оцінювати географічну інформацію та використовувати сучасні ресурси для професійного саморозвитку.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів навчання здійснюється на засадах об'єктивності, прозорості та відповідності очікуваним результатам навчання. Оцінювання результатів навчання в межах програми підвищення кваліфікації здійснюється з метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей слухачів. Підтвердження результатів навчання відбувається за умови проходження слухачем від 70 до 100 % обсягу програми, що передбачає виконання всіх обов'язкових навчальних завдань та активну участь у заняттях.

Із метою оцінювання результатів навчання використовуються такі інструменти:

- тестові завдання для перевірки теоретичних знань за темами модулів програми;
- практичні завдання, що передбачають розроблення дидактичних матеріалів, елементів занять, мініпроектів та методичних розробок для закладу загальної середньої освіти.

Підсумковий рівень навчальних досягнень слухачів визначається за такими критеріями:

- виконання тестових завдань із результатом від 70 до 100 % правильних відповідей;
- актуальність, інноваційність, практична цінність та методична обґрунтованість виконаних практичних завдань, кейсів і мініпроектів;
- рівень самостійності, творчого підходу та педагогічної рефлексії у процесі виконання завдань;
- готовність до впровадження отриманих знань і навичок у власну професійну діяльність у закладі загальної середньої освіти.

Документ про підвищення кваліфікації: свідоцтво про підвищення кваліфікації відповідно до встановленого зразка обсягом 150 годин / 5 кредитів ЄКТС.

Вартість програми : узгоджується додатково (враховуючи кількість слухачів).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Реалізація програми ґрунтується на засадах гнучкості, варіативності, науковості та практичної спрямованості, з орієнтацією на професійні потреби вчителів географії у закладах загальної середньої освіти.

Програмою передбачено проведення інтерактивних лекційних занять.

Особливістю практичних занять є аналіз сучасних суспільно-географічних процесів і проблем, робота зі статистичними та картографічними матеріалами, розв'язання професійних прикладів, моделювання фрагментів уроків із використанням компетентнісного, діяльнісного, дослідницького та проектного підходів, розроблення практичних і дослідницьких завдань для учнів, а також створення цифрових та дидактичних матеріалів.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчально-методичних і інформаційних матеріалів, аналіз актуальних суспільно-географічних даних, виконання тестових, практичних та дослідницьких завдань.

Підсумкові заходи передбачають виконання підсумкового тесту (20 запитань) з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного змісту програми та сформованості професійних компетентностей, а також представлення розробленого практичного або дослідницького завдання для використання у викладанні суспільної географії.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 100 %. Прохідний бал – 70 % і вище. Учасники, які успішно виконали програму, представили досвід роботи на конференції з обміну досвідом та пройшли підсумкове тестування, отримують сертифікат про підвищення кваліфікації.

Зміст програми складається з 2-х модулів та 12-ти взаємопов'язаних тем.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, становить 150 год, з них: 22 год – лекційні заняття, 28 год – практична робота, 96 год – самостійна робота, 4 год – контрольні заходи.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Організаційно-педагогічні та психологічні основи професійного розвитку вчителя географії					
Тема 1. Нормативно-правові аспекти географічної освіти.	1	2	9		12
Тема 2. Академічна доброчесність під час викладання географії.	1	2	9		12
Тема 3. Компетентнісний підхід у географічній освіті.	2	4	6		12
Тема 4. Професійна самоосвіта і самовдосконалення.	2	2	8		12
Тема 5. Інклюзивна освіта під час викладання географії.	2	2	8		12
Разом за модулем	8	12	40		60
МОДУЛЬ 2. Професійна підготовка вчителя географії					
Тема 6. Теоретичні засади та сучасні напрями розвитку суспільної географії	2	2	5		
Тема 7. Демографічні процеси та трансформації населення. Україна в умовах війни.	2	2	5		
Тема 8. Природно-ресурсний потенціал і суспільний розвиток: географічні аспекти використання ресурсів	2	2	5		
Тема 9. Географія господарства та територіальна організація економічної діяльності. Україна в умовах війни	2	2	5		

Тема 10. Суспільно-географічне районування та територіальні відмінності розвитку країн і регіонів світу. Сталий розвиток	2	2	5		
Тема 11. Міжнародні зв'язки та глобальні суспільно-географічні процеси	2	2	5		
Тема 12 Сучасні підходи, цифрові технології та дослідницька діяльність у навчанні суспільної географії.	2	2	5		
Разом за модулем	14	16	35		65
Підсумкові заходи			21	4	25
Усього	22	28	96	4	150

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Організаційно-педагогічні та психологічні основи професійного розвитку вчителя географії

Тема 1. Нормативно-правові аспекти географічної освіти.

Законодавчі та нормативні засади загальної середньої освіти. Державні стандарти та модельні навчальні програми з географії. Організація освітнього процесу з географії. Професійний стандарт учителя закладу загальної середньої освіти. Професійні компетентності вчителя географії. Академічна свобода та відповідальність педагога.

Тема 2. Академічна доброчесність під час викладання географії.

Принципи академічної доброчесності в освітньому процесі. Дотримання авторського права та коректне використання джерел географічної інформації. Запобігання плагіату, фабрикації та фальсифікації даних. Академічна доброчесність під час виконання учнівських дослідницьких і проєктних робіт. Використання цифрових ресурсів та інструментів штучного інтелекту з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Тема 3. Компетентнісний підхід у географічній освіті.

Сутність компетентнісного та діяльнісного підходів. Формування предметної географічної та ключових компетентностей учнів. Географічне мислення та просторове розуміння. Практична й дослідницька спрямованість навчання географії. Формування вмінь працювати з картами, статистичними даними, географічними інформаційними ресурсами та різними джерелами інформації.

Тема 4. Професійна самоосвіта і самовдосконалення вчителя географії.

Безперервний професійний розвиток учителя. Самоосвіта та визначення

індивідуальної траєкторії професійного розвитку. Використання сучасних наукових, методичних та цифрових ресурсів. Професійні спільноти, обмін педагогічним досвідом та участь у професійних заходах. Рефлексія професійної діяльності та визначення напрямів її вдосконалення.

Тема 5. Інклюзивна освіта під час викладання географії.

Принципи інклюзивного навчання та створення безпечного й доступного освітнього середовища. Урахування індивідуальних освітніх потреб учнів під час навчання географії. Адаптація змісту, навчальних матеріалів, картографічних і практичних завдань. Використання доступних цифрових та візуальних ресурсів. Організація індивідуальної та групової роботи учнів в інклюзивному класі.

МОДУЛЬ 2. Професійна підготовка вчителя географії

Тема 6. Теоретичні засади та сучасні напрями розвитку суспільної географії.

Предмет, структура та завдання суспільної географії. Основні напрями сучасних суспільно-географічних досліджень. Просторовий підхід до вивчення суспільства. Взаємозв'язок населення, господарства, суспільства і території. Сучасні суспільно-географічні процеси та глобальні виклики. Місце суспільної географії у шкільній географічній освіті.

Тема 7. Демографічні процеси та трансформації населення. Україна в умовах війни.

Чисельність, відтворення, статеві-вікова структура та розселення населення. Демографічний перехід, депопуляція та старіння населення. Міграційні процеси та урбанізація. Демографічний потенціал територій. Особливості демографічних процесів України. Втрати населення, вимушене переміщення, зміни вікової та статевої структури, трансформація системи розселення України внаслідок війни. Демографічні виклики післявоєнного відновлення.

Тема 8. Природно-ресурсний потенціал і суспільний розвиток: географічні аспекти використання ресурсів.

Поняття та структура природно-ресурсного потенціалу. Географія мінеральних, земельних, водних, лісових та рекреаційних ресурсів. Ресурсозабезпеченість і територіальні відмінності використання природних ресурсів. Раціональне природокористування та ресурсні обмеження розвитку. Взаємозв'язок природно-ресурсного потенціалу та суспільного розвитку. Проблеми виснаження і деградації ресурсів. Вплив війни на природні ресурси та природокористування в Україні.

Тема 9. Географія господарства та територіальна організація економічної діяльності. Україна в умовах війни.

Структура та територіальна організація господарства. Географія первинного, вторинного і третинного секторів економіки. Просторові закономірності розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту та сфери послуг. Глобалізація та трансформація світового господарства. Регіональні диспропорції економічного розвитку. Структурні та просторові зміни господарства України під впливом війни. Переміщення підприємств, руйнування інфраструктури, зміни транспортних потоків, трансформація аграрного виробництва та перспективи післявоєнного відновлення.

Тема 10. Суспільно-географічне районування та територіальні відмінності розвитку країн і регіонів світу. Сталий розвиток.

Сутність, принципи та методи суспільно-географічного районування. Територіальна диференціація населення, господарства та рівня соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу. Макрорегіони та субрегіони світу, їхні суспільно-географічні особливості. Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Центри та периферія світового господарства, територіальні диспропорції та нерівність розвитку. Урбанізація, світові міста. Поняття сталого розвитку та його основні складові: економічна, соціальна та екологічна. Просторовий вимір Цілей сталого розвитку. Особливості регіонального розвитку Європи, Азії, Північної та Латинської Америки, Африки. Суспільно-географічні передумови та проблеми сталого розвитку країн і регіонів світу. Місце України в системі суспільно-географічного районування Європи та світу.

Тема 11. Міжнародні зв'язки та глобальні суспільно-географічні процеси. Глобалізація та регіоналізація як основні тенденції розвитку сучасного світу. Міжнародний географічний поділ праці та трансформація просторової структури світового господарства. Географія міжнародної торгівлі, світових товарних і фінансових потоків. Транснаціональні корпорації та їхній вплив на територіальну організацію господарства. Міжнародні міграції та формування глобальних міграційних систем. Демографічні процеси у різних регіонах світу: демографічний перехід, старіння населення, урбанізація. Міжнародна економічна інтеграція та регіональні інтеграційні об'єднання: Європейський Союз, USMCA, ASEAN та інші. Глобальні транспортні мережі, міжнародні транспортні коридори та зміни географії світових потоків. Глобальні проблеми людства. Основні центри економічного та політичного впливу у сучасному світі. Місце України у міжнародних економічних, транспортних, міграційних та інтеграційних зв'язках.

Тема 12. Сучасні підходи, цифрові технології та дослідницька діяльність у навчанні суспільної географії.

Компетентнісний, діяльнісний, проблемний, дослідницький та проєктний підходи до навчання суспільної географії. Формування просторового та критичного мислення учнів. Використання статистичних даних, картографічних матеріалів, цифрових карт, ГІС та відкритих геоданих, ІІІ. Робота з актуальною суспільно-географічною інформацією. Розроблення практичних, проблемних і дослідницьких завдань. Організація учнівських географічних досліджень та проєктів на прикладі сучасних суспільних трансформацій України і світу. Оцінювання результатів дослідницької діяльності учнів.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайних ситуацій або надзвичайного стану» від 15.03.2022 № 2126-IX / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

4. Закон України «Про охорону дитинства».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 № 988-р / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки» від 07.06.2024 № 527-р / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

7. Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти «Організація фізичного та психологічно безпечного освітнього середовища: реагування на загрози чи надзвичайні ситуації» від 06.06.2024 № 814 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-inshykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-orhanizatsiia-fizychnoho-ta-psykholohichno-bezpe>

8. Наказ МОН України «Про деякі питання розроблення та імплементації спецкурсів і модулів з ігрових технологій та діяльнісних методів навчання», від 13.07.2021 № 813/ Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-deyaki-pitannya-vprovadzhennya-osvitnih-komponentiv-navchalnih-disciplin-spek kursiv-moduliv-z-igrovih-ta-diyalnisnih-metodiv-navchannya-ta-rozvitku>

9. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» (зі змінами), від 10.09.2024 № 1277 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-polozhennia-pro-atestatsiiu-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zareiestrovanyi-v-ministerstvi-iustytzii-ukrainy-30-zhovtnia-2024-roku-za-163442979>

10. Наказ МОН України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», від 29.08.2024 № 1225 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

11. Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти «Організація фізичного та психологічно безпечного освітнього середовища : реагування на загрози чи надзвичайні ситуації», від 06.06.2024 № 814 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-inshykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-orhanizatsiia-fizychnoho-ta-psykholohichno-bezpe>

12. Лист МОН України «Про організацію 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти», від 22.08.2025 № 1/17526-25 / Міністерство освіти і науки України. URL: https://rada.info/upload/users_files/37485490/docs/80bfd44ebfa2a112a27c4be65dd5bd3b.pdf

13. Лист МОН України «Про методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в закладах освіти», від 19.11.2024 № 1/21639-2421 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii-shchodo-orhanizatsii-vykhovnoho-protsesu-v-zakladakh-osvity>

Основна література

1. Кононенко О. Ю. Економічна географія: навчально-методичний посібник. Київ: Видавець Кравченко Я.О., 2022. – 131 с.
2. Мандрик І. П. Регіональна економічна і соціальна географія : конспект лекцій / Волинський національний університет імені Лесі Українки, географічний факультет, кафедра економічної та соціальної географії. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 261 с.
3. Муромцева Ю. І. Методичні рекомендації до курсу “Економічна і соціальна географія зарубіжних країн” для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта. Географія / Ю. І. Муромцева ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. – 31 с.
4. Муромцева, Ю. І., Зеленько О. О., Лоцман П. І.. "Економічна і соціальна географія України." Харків, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2026. 77с.

Додаткова література

1. Атаман Л. В. Регіональна соціальна і економічна географія: навчально-методичний посібник (для студентів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Вінниця ВДПУ, 2025. 141 с. URI <https://dspace.vspu.edu.ua/items/d88257ef-2c0c-4f7b-9c0a-37e6d5770b58>
2. Зоря Ю. М. Медіаграмотність та STEM-освіта: виклики та можливості : навчально-практичний посібник. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 98 с.
3. Муромцева Ю.І. Методичні рекомендації до курсу “Географія населення” для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) всіх форм навчання. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2023. 51 с.
4. Муромцева Ю. І. Методичні рекомендації до курсу "Соціально-економічна географія України" для студентів спеціальності 014 Середня освіта всіх форм навчання / Ю. І. Муромцева, П. І. Лоцман, С. В. Некос ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. – 61 с. Режим доступу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6584>

Додаткові ресурси

1. <https://www.datawrapper.de/> онлайн-сервіс для створення професійних візуалізацій даних: графіків, діаграм, карт і таблиць
2. Державна служба геології і надр України <https://www.geo.gov.ua/>
3. Державна служба статистики. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Запаси корисних копалин України http://www.dgs.kiev.ua/inform_msbz.htm
5. Карти світу <http://nationalgeographic.com>
6. Карти України http://www.map.ho.com.ua/Ukraine_all.htm

7. Карти України <http://www.ukrmap.com.ua>
8. Матеріали перепису населення України 2001 року.
<http://www.ukrcensus.gov.ua>
9. Міжнародна організація з міграції (МОМ) [http:// www.iom.org.un](http://www.iom.org.un)
10. Міжнародна організація праці (МОП) [http:// www.ilo.org.un](http://www.ilo.org.un)
11. Міністерство економіки України. <http://www.me.gov.ua/>
12. Міністерство транспорту і зв'язку. <http://www.mtu.gov.ua/>
13. Портал відкритих даних <https://data.gov.ua/>
14. Світова книга фактів <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/docs/>